

20. januar 2011
Lise Lyck
Centerleder, TCM
Tlf.: 38 15 34 64
Mail: ll.tcm@cbs.dk

Økonomisk vækst på landet

Indledning: Land-by

I vort forskningsprojekt "Økonomisk vækst på landet" stod i indledningen til ansøgningen: *"I 2007 forventes verdens bybefolkning for første gang i verdenshistorien at blive større end landbefolkningen (UN-HABITAT, juli 2006). Også i Danmark har der i de sidste 10-15 år været en betydelig tilflytning til landets største byer og til områder inden for pendlingsafstand af disse byer, mens folketallet i mange landkommuner er stagneret eller gået ned."*

Denne udvikling er fortsat, men hvad betyder det for den økonomiske vækst på landet?

Udviklingsmæssigt er det ofte betragtet som et faktum, at landbrug fører til byudvikling ud fra tankegangen jægersamfund, landbrug, byudvikling etc., hvor den primære sektor produktion hører til på landet, mens den sekundære og tertiære produktion (fremstillingsvirksomhed og service) hører til i byen – et Darwinistisk udviklingsperspektiv (Darwin 1859). Det ses i den forbindelse ofte, at Adam Smiths idéer om arbejdsdeling (The Wealth of Nations, 1776) bruges i sammenhæng med og til at understøtte Darwins tanker fra 1859.

Det er imidlertid interessant at konstatere, at Adam Smith i The Wealth of Nations redegjorde for, at udviklet landbrugsproduktion fandtes i lande, hvor fremstillingsvirksomhed og handel var højt udviklet (Jacobs 1969:44), dvs. det blev understreget, at der var en sammenhæng mellem land og by.

I "The Economy of Cities" (Jacobs 1969) gør Jane Jacobs rede for, at landbrugsproduktivitet kræver, at varer og tjenester produceres i byer, eller at produktion fra byerne bliver inkorporeret i landbrugsproduktionen, dvs. at landbrugsproduktionen er afhængig af idéer og produktioner udviklet i byerne. Hun giver i bogen utallige eksempler på dette lige fra gødningsstoffer til traktorer og andre landbrugsmaskiner og viden til uddannelse og forskning. Inden for antropologi og historie er adskillige andre forskere nået frem til lignende tanker (Jacobs 1969). Konsekvensen af disse resultater kan sammenfattes til: "that work we usually consider rural has originated not in the countryside but in the cities" og "because we are so used to thinking of farming as a rural activity, we are especially apt to overlook the fact that new kinds farming come out of the cities." Denne opfattelse har stor betydning for, hvad der skal indgå i en politik for økonomisk vækst på landet.

Den indebærer for det første, at regionalpolitik med sammenhæng mellem by og land vil være en central del af landbrugspolitikken for at skabe økonomisk vækst på landet. For det andet inde-

bærer den, at economies of scope og organisering af økonomiske aktiviteter bliver centrale elementer i vækstpolitikken. For det tredje forklarer den, hvorfor traditionel Keynes orienteret politik, hvor offentlige investeringer placeres i landdistrikter for at skabe økonomisk udvikling, ofte har en ringe effektivitet og fører til, at offentlige midler, der kunne have været anvendt til fremme af uddannelse og forskning etc., der kunne skabe en større økonomisk vækst, ikke bliver mulige at gennemføre. Kort sagt, en anvendelse af finanspolitik, der kunne have været mere effektiv.

Det betyder også, at den traditionelle landbrugspolitik, der styres af et rationale med opdeling på land-by med hovedvægt på large scale economies (stordriftsfordele) og på traditionelle relativt homogene produkter bliver mindre konkurrencedygtig under globalisering, hvor rationalet for samfundsøkonomien ændres.

Den traditionelle landbrugspolitik har været næsten enerådende i det europæiske fællesskab fra dets begyndelse og frem til 1990erne.

EU's landbrugspolitik fra begyndelsen til 1990erne

Landbrugspolitikken har altid været en central politik i det europæiske økonomiske fællesskab. Det går tilbage til underskrivelsen af Rom Traktaten og EF i 1957. På den tid var EF *nettoimportør* af landbrugsprodukter. I 1962 introduceredes den fælles landbrugspolitik (CAP). Hensigten var at forøge landbrugsproduktionen og udvikle en balanceret vækst i samfundsøkonomien mellem den primære og sekundære sektor for derigennem at sikre en stabil samfundsudvikling. CAP omfattede en mindste pris for producenter af landbrugsprodukter, og denne sikredes ved toldtariffer og ved fælles styring af landbrugsområdet af EU myndighederne. Som en konsekvens blev priserne på landbrugsprodukterne i det europæiske fællesskab meget højere end verdensmarkedspriserne. Det betød højere priser for forbrugerne i det europæiske fællesskab, men også en samfundsmæssig balance i indkomstudviklingen mellem land og by.

Denne landbrugspolitik bevirkede en stor produktionsforøgelse i det europæiske fællesskab og førte til, at overproduktion blev et nyt problem i landbruget.

I 1994 i WTO Uruguay runden blev dumping af denne overproduktion forbudt, efter at dumping i en årrække havde været et problem for en del lande uden for det europæiske fællesskab, deriblandt en række u-lande.

Vægten på øget produktion og stordrift resulterede også i skabelsen af en ny kemisk industri med produktion af pesticider, gødningsstoffer etc., ligesom udviklingen også gav anledning til en betydelig ny maskinindustri af maskiner til landbruget. Udviklingen resulterede i en stærk alliance netværksopbygning mellem disse producenter og landbruget til bevarelse af CAP-systemet. Dette understøttedes yderligere af den meget ulige fordeling af subsidier, hvor få store producenter modtager de største subsidier. Der er på den måde blevet skabt stærke stakeholder interesser til bevarelse af CAP-systemet. Samtidig har udviklingen også medført, at forbrugerne og nogle EU politikere har presset på for at få EU's udgifter til landbruget til at udgøre en mindre del af det samlede EU budget.

EU's landbrugspolitik frem til 1990erne kan siges at hvile på landbrugsproduktion som sektorproduktion baseret på stordriftsfordele og på en klar opdeling mellem by- og landinteresser.

Ændringer i samfundet, der har medført ændringer i EU's landbrugspolitik

Fra omkring 1990 er der indtruffet store ændringer i verdensøkonomien såvel politisk som økonomisk. De økonomiske ændringer er forårsaget af:

- 1) *Udvidelsen af EU.* Landbrugspolitikken blev iværksat dengang det europæiske fællesskab omfattede seks lande. Nu indgår 27 lande i EU fællesskabet. Mange af de nye lande har en betydelig landbrugsproduktion og en stor landbefolkning. Skulle EU reglerne være fortsat uændret, ville det have krævet, at gamle medlemmer måtte bidrage med betydelige ekstra midler til EU's landbrugspolitik, og dette har der ikke været ønske om i de gamle EU lande.

Agenda 2000 (The European Commission) blev indført som en forberedelse til forøgelsen af EU med de østeuropæiske lande. Den indebærer, at omkostningerne til EU's landbrugspolitik ikke blev drastisk forøget som følge af medlemsudvidelsen.

- 2) *Udviklingen i den globale handel.* WTO's udvikling med flere medlemslande i en verden præget af større liberalisering af handel har medført pres på EU for at mindske den direkte støtte til landbrugserhvervet i form af støtte til produktion på verdensmarkedet.

De første reformer var MacSharry reformerne fra 1992 (Trinity College Dublin). De medførte en lavere minimumspris, som lå nærmere verdensmarkedspriserne og kontant betalinger til store producenter inden for landbruget for at kompensere dem for økonomisk tab.

EU's omkostninger til landbrugspolitikken blev ikke meget mindre gennem indførelsen af MacSharry reformerne, men reglerne om, at hvis landmænd reducerede deres landbrugsareal til dyrkning med 15%, fik de betaling for ikke at dyrke jorden, mindskede problemet med EU's udbud af landbrugsproduktion på verdensmarkedet (som følge af lavere produktion) og derved presset fra WTO. Samtidig tilfredsstillede kompensationen for ikke at dyrke jorden de mest indflydelsesrige stakeholders inden for CAP-systemet.

- 3) *Bæredygtigheds- og miljøagendaen.* I 1987 skrev Gro Harlem Brundtland bogen: "Vor fælles fremtid". Den blev læst over hele verden, udbredt gennem FN-systemet, og har siden været udgangspunkt for opkomsten af miljøpolitik.

For landbruget drejer det sig om lovgivning om naturparker, grænser for dyrkning af jord op til vandområder, ny mere restriktive krav til produktionsmetoder, til luftforurening mv. Kort sagt, det produktionsmæssige råderum for landbrugsproduktionen indskrænkes, hvad der øger produktionsomkostningerne, hvilket yderligere mindsker lønsomheden i produktionen. Denne udvikling er på ingen måde afsluttet, men må forventes at fortsætte i mange år frem. Det er med andre ord en faktor, der vil blive et stadigt større problem for økonomien i den traditionelle landbrugsproduktion i Danmark.

- 4) *Udbredelsen af internettet siden 1990erne.* Det indebærer bl.a., at kontakter om handel og produktion ikke i samme grad er logistisk bundet til bykerne eller byområder, men at der

åbner sig lokaliseringmuligheder uden for bykernen og for, at den del af serviceproduktionen, der ligger inden for handel, kommunikation og vidensudvikling, kan placeres steder, hvor der er naturherlighedsværdier, da denne type produktion som regel ikke forurener eller kræver samme daglige sammenhæng mellem bolig og arbejde. Der åbnes derved mulighed for, at arbejdskraft og produktion kan placeres anderledes. Det betyder, at grænsen mellem by og land ændres, samt at der indføres en økonomisk og fysisk planlovgivning, der tilpasses disse nye produktionsmæssige forhold. Det indebærer, at opdelingen mellem land og by bliver mindre skarp, og det stiller nye krav til mobilitet og infrastruktur.

- 5) *Folk har fået højere indkomster og større rigdom gennem de senere år.* Det indebærer for det første, at andelen af indkomsten, der bruges på forbrug af landbrugsvarer mindskes (Engels lov se nedenfor). For det andet indebærer det, at flere ejer og kører bil, og bilerne er tilmed blevet teknologisk mere udviklede. Som en konsekvens heraf ændres opfattelsen af, hvad der er inden for rækkevidde i det daglige.

Endvidere bevirker det, at opfattelsen af hvad der er defineret som bymæssig bebyggelse, som landkommuner, som landdistrikter etc. ændres (OECD 2006). I publikationen diskuteres, hvad der skal forstås ved by og land. Publikationen angiver, at tre forskellige principper kan bruges til afgrænsning. Det drejer sig om: 1) Administrativ kompetence. Spørgsmålet er her forbundet med centralisering/decentralisering i den offentlige sektor og den deraf afledte administrative kompetence til at beslutte om indtægter og udgifter. 2) Fysiske indikatorer, dvs. tæthed af bygninger og af folk og jordoverflade egenskaber. 3) Funktionelle definitioner der baserer sig på virksomheds- og husholdningsadfærd som afgørende for, hvad der betragtes som land og by.

OECD følger i sin opdeling mest principper fra punkt 2.

OECD har defineret en funktionel region som en territorial enhed, der er resultatet af organisering af sociale og økonomiske relationer (OECD 2002). Problemet med funktionelle regioner er som regel at skaffe relevante data. OECD papiret konkluderer, at der ikke er enighed om nogen fælles definition. I praksis bruges tre definitioner, en for urban areas, en for overvejende urban areas (den indebærer bl.a., at der skal være en befolkningstæthed på 150 pr. km², og at mere end halvdelen af befolkningen bor i regionen) og en for metropolitan areas (functional areas). Det indebærer ifølge OECD's ny opdeling på NUTS 3, en ændring af Danmarks areal. Byarealet ændres fra 4,5% til 2%, intermediate delen ændres fra 23,6% til 26,9%, og fordelingen på land forbliver uændret 71,9%.

FN og Danmarks Statistik operer med begrebet "bymæssig bebyggelse", dvs. der skal være mindst 200 indbyggere, og afstanden mellem husene må ikke udgøre mere end 200 meter, med mindre afbrydelsen skyldes offentlige anlæg, kirkegårde o. lign. Fra 2006 anvender Danmarks Statistik endvidere bebyggelsespolygoner baseret på Kort- og Matrikelstyrelsens grunddata til afgrænsning af by og land.¹

¹ For supplerende input til spørgsmålet om afgrænsning af land og by se Eurostat (2010), Just (2006) og Svendsen & Sørensen (2007).

Konklusionen for landbruget af de fem typer ændringer er, at der i dag er tale om to typer af landbrugsproduktion: 1) Landbrugsproduktionen frem til 1990'erne og dens videreførelse og 2) den ny landbrugspolitik, der er afledt af de fem typer ændringer beskrevet ovenfor. Den ny type landbrugsproduktion er mere nichepræget og mere sammenhængende med byproduktionens udvikling. Alt i alt indebærer det, at der inden for landbrugspolitikken kan skelnes mellem en traditionel landbrugspolitik baseret på economies of scale og en ny landbrugsproduktion, der er baseret på economies of scope.

Udgangspunktet for den ny landbrugspolitik er Fischler Reformen fra 2003 (Pirzio-Biroli 2009). Drivkraften har været WTO Doha runden i 2001 og de følgende forhandlinger i Cancun, Mexico. Reformen introducerer et to søjlet CAP-system, der omfatter Single Payments Scheme med pris og indkomststøtte, dvs. overvejende den traditionelle landbrugspolitik og Rural Development søjlen. For at opnå støtte fra Single Payments søjlen skal landmænd følge EU regler og nationale regler, der styrer den miljømæssige påvirkning, fødevareresikkerhed og dyrevelfærd. Disse regler er komplekse og forskellige fra medlemsland til medlemsland.

Rural Development søjlen omfatter en række initiativer, der skal skabe bedre livsvilkår ved at implementere forskellige regler til omformning af produktion, forbedring af kvalitet og adgang til rådgivningssystemer.

I 2005 vedtog Ministerrådet en landudviklingspolitik fra 2007-2013, som fokuserer på tre akser (EU nr. 1698/2005 af 20. september). 1) Forbedring af konkurrenceevnen, 2) bæredygtig management af jorden og 3) forbedring af livskvaliteten på landet. Den tredje akse har til formål at skabe en mere markedsbaseret og mindre subsidiebaseret udvikling i landdistrikterne. Til dette er føjet en slags fjerde akse i form af LEADER programmet (The European Commission 2006). LEADER giver mulighed for lokale bottom-up baseret aktiviteter for udvikling af landdistrikterne som f.eks. LAG-grupper. Medlemsstaterne har stor frihed til at beslutte søjle 2 initiativer.

Det er stadig sådan, at de fleste midler i EU's landbrugspolitik anvendes på søjle 1 aktiviteter, og det er særligt udpræget i de gamle EU medlemsstater.

Dansk landbrugs- og regionalpolitik

Danmark omfatter som bekendt et territorium på 43.098 km². Heraf anvendes 60% til landbrugsformål (Danmarks Statistik), og ifølge den ny OECD opgørelse er landbrugsarealet endnu større. jf. side 4.

I 1950 var antallet af landbrugsbedrifter 370.000, i 2009 41.384. Produktionen og produktiviteten er forøget og antallet af job stærkt formindsket. Store investeringer og senest den finansielle og økonomiske krise har resulteret i teknisk insolvens og omfattende gæld for mange landmænd. Denne udvikling har været forudset gennem lang tid, jf. f.eks. afdøde professor Anders Ølgaards vurdering: *"The economic advantages obtained Denmark joined the European Communities (EEC) in 1973 did postpone rather solve the structural problems of Danish agriculture. As it has turned out, the common policy of the EEC is running into increasing difficulties, and on this background*

future problems of Danish agriculture - as well as those of agriculture in the other EEC member countries - are expected to become substantial" (Ølgaard 1987).

Et andet argument for denne udvikling findes også i økonomisk teori udviklet som Engels lov 1857 (Engel 1857). Loven siger, at folk bruger en mindre del af deres indkomst på fødevarer i forhold til andre goder, når de får en højere indkomst, dvs. indkomstelasticiteten for landbrugsprodukter er mindre end 1.

Hertil kommer yderligere det øgede pres på denne type landbrug fra miljøområdet samt fra befolkningens ændrede lokalisering, der indebærer en tilflytning af folk med anden kultur og andre værdier end dem, der ligger bag den traditionelle landbrugspolitik.

Gælden i landbruget er for nærværende så høj, at en højere rente uden politiske indgreb vil medføre massekonkurser.

Med andre ord søjle 1 delen af landbrugspolitikken vil være under fortsat pres i Danmark i de kommende år. Mulighederne ligger derfor i højere grad i søjle 2 området.

Ny EU politik

Den ny EU politik må forventes at samarbejde flere dele af EU politikkerne, nemlig den ny landbrugspolitik (søjle 2), regionalpolitik, miljøpolitik, transportpolitik samt uddannelsespolitik. Årsagen hertil er, at Lissabon Traktatens mål om produktivitetsudviklingen inden for EU ikke er blevet opfyldt, og der derfor må forventes at være øget fokus på sammenhæng (cohesion) og produktivitet, dvs. på økonomisk vækst. For nærværende er der en del midler i EU's søjle 2, nogle midler på uddannelsesområdet og ikke ret mange midler inden for strukturpolitikken. Der er derfor behov for en samordnet finansiering.

Der skal nedenfor peges på to eksempler, som kan illustrere retningen af ny politiske tiltag til opnåelse af økonomisk vækst. Det første drejer sig om turismepolitikken og det andet om regionalpolitikken.

Turismepolitikken

Inden for turismeområdet har EU Kommissionen 30. juni 2010 (MEMO/10/289) vedtaget en mål-sætning for turismen i EU: Europa skal vedblive med at være verdens top turismested. At EU Kommissionen bliver mere aktiv på dette område skyldes hjemlen i Lissabon Traktaten til at fastlægge en turismepolitik samt udviklingen på turismeområdet i forbindelse med den økonomiske og finansielle krise, askesky mv. Turismepolitikken omfatter fire søjler: 1) Forbedring af konkurrenceevnen, 2) fremme af en fortsat bæredygtig udvikling i EU turismen, 3) styrkelse af EU's image som bæredygtig høj kvalitetsdestination og 4) maksimering af potentialet af de enkelte EU politikker og finansielle instrumenter til udvikling af EU turismen.

Politikken omfatter 21 konkrete tiltag, herunder tiltag der er snævert knyttet til søjle 2 landbrugsaktiviteter. Det drejer sig om elektronisk handel, uddannelsespolitik, udvikling af øget turisme mobilitet inden for EU, tematiske turismeprodukter, forbrugerinteresser i ny produkter relateret til landbruget, bæredygtighed etc. Et vigtigt punkt er her, hvordan landbrugsområder kan indgå

i turismeudviklingen såvel baseret på naturområder som på fødevarerproduktion, overnatning på landet samt adgang til oplevelser af produktionen gennem f.eks. besøg på bedrifter o. lign.

Regionalpolitikken

Regionalpolitikken bygger på en samhørighed mellem land og by, jf. Jacobs (1969). Det kan have form af by/land partnerskaber med demonstrationsprojekter. Det bygger på det faktum, at i en globaliseret økonomi mister fysiske distancer og territorier vigtighed sammenlignet med mobilitet af folk, goder, kapital, idéer og information. Samtidig bliver interaktion mere vigtig (Castells 2001 & 2002 og Lash & Urry 1994).

Regionalpolitikken inddrager de demografiske forandringer, som har fundet sted fra ca. år 2000. Samtidig inddrages oplevelsesøkonomi, som udformet af Pine & Gilmore (1999) og Richard Floridas teori om den kreative klasse (Florida 2002). Der lægges også mere vægt på samfundsmæssig kapital.

Implementering af den ny regionalpolitik kræver en tilpasning af den økonomiske politik og af den fysiske planlægning. I Danmark er ændringer i den fysiske planlægning i betydeligt omfang iværksat ved Kommunal- og Strukturreformen igangsat i 2007 (LOV nr. 537 af 24/06/2005). 14 amter blev erstattet af 5 regioner uden selvstændig skatteopkrævning, og antallet af kommuner blev reduceret til 98, dvs. til ca. 1/3. De større kommuner skulle inkludere både bykommuner og kommuner med landbrugsproduktion. I relation til det danske landbrugsudviklingsprogram 2007-2013 blev OECD's definition af landområder erstattet af en ny klassifikation af kommuner baseret på 14 indikatorer (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri 2008):

1. Befolkning pr. km²
2. Befolkning i landområder og byer under 1.000 indbyggere
3. Andel af kommunens areal i landzoner
4. Andel af beskæftigede i landbrugserhverv
5. Andel af befolkningen i alderen 17-64 år
6. Andel af befolkningen i alderen 25-44 år
7. Udvikling i beskæftigelsen 1994-2004
8. Befolkningsudvikling 1994-2004
9. Gennemsnitlig afstand til motorvej
10. Arbejdspladser i forhold til beskæftigede (pendlingsafhængighed)
11. Andel af arbejdsstyrke med grundskoleuddannelse 2005
12. Andel af arbejdsstyrke med mellemlang- eller højere uddannelse 2005
13. Gennemsnitlig afstand til områder med stort overskud af arbejdspladser 2004
14. Beskatningsgrundlag pr. indbygger 2007

På baggrund af disse indikatorer klassificeres 63 af de 98 kommuner i Danmark som landkommuner med en underopdeling på 3 kategorier:

1. Yderkommuner (i alt 16)
2. Landkommuner (i alt 30)
3. Mellekommuner (i alt 17)

De resterende 35 kommuner karakteriseres som bykommuner.

Mht. til den økonomiske politik er der for nærværende ikke formuleret en egentlig politik.

De stedfundne ændringer indebærer, at Danmark er på vej mod en ny politik, men at den endnu ikke endelig udformet. Regeringens planlagte ny kommission om mobilitet (Transportministeriet 2010) må også forventes at bidrage med elementer til den ny politik.

Modeller for økonomisk vækst på landet

Modeller for ny økonomisk vækst på landet må tage udgangspunkt i de udfordringer og muligheder, som landbrugspolitikken afspejler. Til brug for dette anvendes Boston matricer som vist i figur 1 og 2 for henholdsvis den traditionelle landbrugspolitik og den ny økonomiske politik for vækst på landet.

Figur 1 – Udfordringerne for økonomisk vækst i den traditionelle landbrugspolitik

Marked Produktion	Eksisterende	Ny
Eksisterende	1	2
Ny	3	4

Celle 1 viser en kombination, der er præget af pres i de kommende år på produktionssiden som følge af de øgede krav til bæredygtighed og tilflyttere til tidligere landbrugsområder, som har andre værdier end dem, der findes inden for den traditionelle landbrugsproduktion og som typisk arbejder inden for andre områder end det traditionelle landbrug. Der er således et øget pres på omkostningsniveau, og ingen muligheder for højere afsætningspriser, dvs. ingen mulighed for overvæltning af omkostningsforøgelsen på priserne.

Celle 2 illustrerer en situation, hvor produktionen har samme karakter men foregår uden for Danmarks grænser. Det har været umuligt at opdrive oplysninger om hvor mange landmænd, der har købt/lejet jord i andre lande til traditionel landbrugsproduktion, men det er betydelige investeringer det drejer sig om i det tidligere Østeuropa og i et formentligt mindre omfang i Sydamerika og Australien. Det vil på dette område være hensigtsmæssigt at få tilvejebragt statistiske oplysninger.

Celle 3 åbner for en produktion af grønne produkter.

Celle 4 vurderes især at rumme muligheder i relation til bioethanol som et eksempel på ny produktion baseret på stordriftsfordele og på eksisterende markeder.

Konklusion vedr. figur 4

Status quo produktion vil føre til en nedgang som følge af højere omkostningsniveau, der ikke kan overvælttes på priserne. Udviklingen er dermed meget afhængig af anvendelse af territorier uden for Danmarks grænser og af bioethanol satsningen, såvel som af udviklingen af grønne produkter. Celle 3 kræver innovation, markedsføring og udvikling af ny distributionsystemer, dvs. betydelige investeringer, og dette gælder i endnu højere grad for celle 4.

Figur 2 – Udfordringerne for den ny økonomiske politik for vækst på landet

Marked Produktion	Eksisterende	Ny
Eksisterende	1	2
Ny	3	4

Celle 1: Den eksisterende produktion er i høj grad small scale baseret og samtidig inddrager den for lidt service i produkterne. Der mangler uddannelse og samarbejdsmodeller af såvel som business modeller er ikke tilpasset de igangværende aktiviteter.

Celle 2: Vil kræve viden om og satsning på markedsføring for at der kan skabes lønsomhed.

Celle 3: Der er et potentiale for opnåelse af en betydelig vækst ved mindre suboptimering og ny samordnet produktion baseret på værdikæder mellem transport, uddannelse, regional udvikling, oplevelsesøkonomi og miljø. Der foreligger betydelige muligheder for grøn produktion, men det kræver udvikling af business og finansieringsmodeller, uddannelse og læring.

Celle 4: Rummer også betydelige potentialer for en sammenhængende by/land produktudvikling, der kan henvende sig både danske og udenlandske markeder. Også her er der betydelige krav til uddannelse, udvikling af service samt business og finansieringsmodeller.

Konklusion vedr. figur 2

Realisering af økonomisk vækst inden for den ny landbrugspolitik kræver i høj grad innovation både mht. produktudvikling og mht. produktionsmetoder herunder business og finansieringsmodeller, der giver incitament til realisering af værdikæder, og til ny markedsføring. Økonomisk vækst kræver med andre ord øget vægt på innovation og uddannelse og på et ændret samspil mellem land og by.

Samlet konklusion

Landbrugspolitikken siden begyndelsen af EU og starten af CAP fra 1962 er kort præsenteret, herunder de betydelige produktivetsgevinster, der har fundet sted som følge af large scale economics tilgangen, som har medført en total ændring af produktionens K/L forhold (capital/output ratio). Udviklingen i kapitalapparatet har været den centrale faktor for produktionsudviklingen.

De ændrede omverdensforhold i form af:

1. Udvidelsen af EU
2. Udviklingen i den globale handel
3. Bæredygtigheds- og miljøagendaen
4. Udbredelsen af internettet siden 1990'erne
5. Folk har fået højere indkomster og større rigdom gennem de senere år

har sammen med produktivetsudviklingen inden for den traditionelle landbrugsmode betydet, at landbrugspolitikken har måttet revideres. Det har givet sig udslag i en lang række reformer, hvor Fischler Reformen fra 2003 har afgørende betydning med sin opdeling af landbrugspolitikken i de to søjler Single Payments Scheme og Rural Development søjlen, som kan siges at betyde en opdeling af landbruget på to typer produktioner, den traditionelle baseret på large scale economics og den ny, som er mere eksperimenterende både mht. organisation og indhold, og som er mere baseret på economies of scope.

I relation til dansk landbrugspolitik synes trængslerne inden for den traditionelle landbrugspolitik på ingen måde at være under afvikling, idet der må forventes øget regulering og dermed højere omkostninger uden egentlig mulighed for en højere indtjening. Den ny landbrugspolitik er stadig i sin vorden, men synes at åbne langt bedre muligheder for økonomisk vækst. Det kræver dog en betydelig innovation og uddannelse for at en sådan positiv udvikling vil kunne realiseres. Der er med andre ord behov for betydelige omlægninger i den økonomiske politik i relation til landkommuner, hvad enten det drejer sig om yderkommuner, landkommuner eller mellemkommuner.

Der kan peges på en række instrumenter, der kan tages i anvendelse. Det drejer sig om samordning af politikker, så suboptimeringsproblemer kan reduceres/undgås. Det kræver bedre sammenhæng mellem transportpolitik, landbrugspolitik, turismepolitik, miljøpolitik og uddannelsespolitik. Inden for uddannelsesområdet kan peges på behov for mere viden om økonomi, investeringer, risiko og marketing samt på udvikling af relevante business og finansieringsmodeller, hvor service- og oplevelsesøkonomi har en mere fremtrædende rolle. Mobilitet må også forventes at få større vægt i den økonomiske politik.

Som nævnt i forbindelse med den ny landbrugspolitik for økonomisk vækst på landet er der behov for demonstrationsprojekter. Da Danmark har EU-formandsskabet i første halvår af 2012, kunne Danmark udnytte tiden frem til 2012 til satsning på sådanne projekter, da det også i 2012 vurderes vanskeligt for Danmark at finde opbakning blandt de fleste EU-medlemslande til nedprioritering af den traditionelle landbrugspolitik.

Referencer

- Brundtland, G.H. *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press, 1987.
- Castells, M. *Der Aufstieg der Netzwerkgesellschaft*, Teil 1 der Trilogie "Das Informationszeitalter", Oplade, 2001.
- Castells, M. Local and Global Cities in the Network Society, i *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, vol. 93, nr. 5, s. 548-558)
- Darwin, C. *Om Arternes Oprindelse ved naturlig selektion eller ved de heldigst stillede formers sejr i kampen for tilværelse*. London: John Murray, 1859.
- Engel, E. *Die Productions- und Consumtionsverhältnisse des Königreichs Sachsen" i Zeitschrift des Statistischen Bureaus des Königlich-Sächsischen, Ministerium des Innern*, Nr. 8 u. 9, s. 1-54, 1857.
- EU Kommissionen. *MEMO/10/289*. 30. juni 2010.
- Florida, R. *The Rise of the Creative Class: And How it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Perseus Book Group, 2002.
- Indenrigs- og Sundhedsministeriet. *Lov om regioner og om nedlæggelse af amtskommunerne, Hovedstadens Udviklingsråd og Hovedstadens Sygehusfællesskab (LOV nr. 537 af 24/06/2005)*.
- Jacobs, J. *The Economy of Cities*. New York: Random House, 1969.
- Just, F. "Hvad er et landdistrikt?" *Momentum*, nr. 4, (2006).
- Lash, S. & Urry, J. *Economies of Sign and Space*. London: Thousands Oaks, New Delhi, 1994.
- Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. *Det danske landdistriktsprogram 2007-2013*. 2008.
- Ministerrådet. *EU nr. 1698/2005 af 20. september*.
- OECD. *Defining Functional Regions, OLIS*. OECD, 2002.
- OECD. *The New Rural Paradigm: Policies and Governance - Policies and Governance*. OECD, 2006.
- Pine, J. & Gilmore, J. *The Experience Economy*. Boston: Harvard Business School Press, 1999.
- Pirzio-Biroli, C. *An Inside Perspective on the Political Economy of the Fischler Reform*. Bruxelles: 2009.
- Smith, A. *The Wealth of Nations*. London: W. Strahan and T. Cadell, 1776.

Svendsen, G.L.H. & Sørensen, J.F.L. *Hvad er et landdistrikt?* Esbjerg: Institut for Forskning og Udvikling i Landdistrikter, 2007.

UN-HABITAT (2006). *State of the World's Cities 2006/2007*.

Ølgaard, A. "Landbrugets fremtid." *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, Bind 125 (1987): 171-184.

Eurostat. "Urban-rural typology" (2010),
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Urban-rural_typology.
(Besøgt 22. januar, 2011).

Sharma, D. "Farm subsidies: The report card" (2005). Share The World's Resources.
<http://www.stwr.org/imf-world-bank-trade/farm-subsidies-the-report-card.html>.
(Besøgt 22. januar 2011).

The European Commission. "Strengthening the Union and preparing the 2004 enlargement." *Agenda 2000*. http://ec.europa.eu/agenda2000/index_en.htm. (Besøgt 22. januar 2011).

The European Commission. *The Leader Approach – A Basic Guide*. Belgien: 2006.
Transportministeriet. "Transportministeren møder transportbranchen." 30. september 2010.
<http://www.trm.dk/da/nyheder/2010/transportministeren+m%C3%B8der+transportbranchen/>.
(Besøgt 22. januar 2011).

Trinity College Dublin. "The CAP Reform Process." Trinity College Dublin.
http://www.tcd.ie/iis/policycoherence/index.php/iis/eu_agricultural_policy_reform/the_cap_reform_process. (Besøgt 22. januar 2011).